

HALEP PARA VAKIFLARI MUHASEBELERİNİN KISA BİR DEĞERLENDİRMESİ A Brief Discussion of Aleppo Money Accounting Foundations

Mustafa Nuri TÜRKMEN
Doç. Dr, Harran Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
mustafanuriturkmen@yahoo.com

Özet

Türk- İslam devletlerinin en yaygın ve köklü kurumlardan birisi olan vakıflar her alanda yaygınlık göstermiş, Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik yapısından dolayı daha da bir anlam ve önem kazanmıştır. Acaba Osmanlı Devleti'nin güneyinde, önemli bir ticaret ve sermaye şehri olan Halep'te genel olarak bilinen cami ve medrese gibi dini kurumları yaşatmak amacıyla matuf vakıflardan başka vakıf çeşitleri var mıdır? Eğer var ise bunlar hangileridir ve hangi amaçlar için ihdas edilmişlerdir? Bu vakıflar hangi din, mezhep ve topluluklara aittir? Bu konuda Halep Şer'iyye Sicillerinden 177 nolu defter, 1226-1231/1811-1817 yılı vakıf bilançolarını tutması hasebiyle birincil kaynağımız olacaktır. Burada karşımıza çıkan para vakıfları önemli bir hizmeti ifâ etmektedirler. Bunlar bir nevi günümüzdeki bankaların ihtiyaç kredilerine denk bir kredi verme işlemi yapmaktadırlar. Devlet kontrolünde bir kredilendirme uygulanması tefecilere meydan vermemektedir.

Anahtar kelimeler: Halep, Kredi, Para Vakfı,

Abstract

It is clear that the foundations are among the most common and the most well-established institutions in Turkish-Islamic states and it is also clear that the prevalence of these foundations gained momentum because of the socio-economic structure of the Ottoman Empire. We wonder that whether there were any other foundations in Aleppo, which was an important commercial city at the South of the Ottoman Empire, than generally known foundations. These were religious foundations whose aim was to fund mosques and madrasas or not. If there had been such foundations what would their aims have been? Which religion, sect or community would they have belonged to? For this subject, the file (number 177) derived from Aleppo Şer'iyye Registry which was recorded in Hijri 1226-1231, Gregorian 1811-1817 and recorded for showing the financial statement of these foundations will be our resource. The money foundations we come across here fulfilled an important need. They would do the same job as the banks of today which give personal loans. Since these loans were under the state's control, there didn't use to be any loan sharks.

Keywords: Aleppo, Loan, Money Foundation

Bir vakıf medeniyeti olarak vasıflandırılan Osmanlı toplumu kendisinden önceki vakıf geleneğini sürdürerek daha da geliştirmiş ve yaygın bir kurum haline getirmiştir. Vakıflar vasıtasıyla oluşturulan finansman sistemi, toplumsal hayatın gerektirdiği kültür, eğitim, sağlık, altyapı, bayındırlık, dini ve sosyal hizmetler ile sosyal güvenlik ve hayır işleri gibi değişik alanlarda ihtiyaç duyulan kurumsal altyapı ile finansman ihtiyacının karşılanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Vakıf sistemi vasıtasıyla, fertlerin elinde toplanan tasarruf ve servetleri ihtiyaç duyulan alanlarda hizmete dönüştüren bir mekanizma oluşturulmuştur¹. Bu açıdan daha öncesinde örneğine rastlanmayan para vakıfları da, Osmanlıların vakıf sistemine getirdiği bir yenilik ve İslâm medeniyetine bir katkı olarak değerlendirilmektedir.

Türk- İslam devletlerinde en yaygın ve köklü kurumlardan birisi vakıf müessesesidir. Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik görünümü bu kurumların yaygınlaşmasının yanı sıra müesseseleşme yolunda da ivme kazanmasına vesile olmuştur. Vakıf oluşturma konusunda dinî bir duyarlılık gösterilmesi önemli bir noktadır. Buna ilaveten Osmanlı örf mensupları terekelerinin beytü'l-mâle aktarılmasını önlemek ve hayatta iken mallarını çocuklarına geçirmenin bir formülü olarak da vakıf kurma yoluna gitmişlerdir. Bu yolla hem dinî bir görev yerine getirmiş, hem de çocuklarını mütevellî heyeti yapmak suretiyle mal ve akarlarını kendi nesillerine geçirmiş oluyorlardı. Buraya kadar söylediklerimiz bilinenin tekrarından ibarettir. II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet dönemlerinden itibaren para vakfı kurulduğuna dair örnekler rastlanmaktadır. Bunlar arasında Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'a et temin eden kasapların zararlarının sübvansiyonu için bir fon şeklinde oluşturulan para vakfı meşhurdur. 16. yüzyılın başlarından itibaren vakıf sistemindeki genişlemeye paralel olarak para vakıflarının da sayılarının arttığı ve yaygınlık kazandığı anlaşılmaktadır².

Halep; Osmanlı Devleti'nin güneyinde günümüzde Urfa, Antep, Antakya, Maraş illerini, kuzey ve Orta Suriye bölgelerini içine alan merkezi ve canlı bir ticaret ve sermaye şehriydi. Halep örneğinde genel olarak bilinen cami ve medrese gibi dini kurumları yaşatmak amacına matuf vakıflardan başka vakıf çeşitleri var mıdır eğer var ise bunlar hangileridir ve hangi amaçlar için ihdas edilmişlerdir? bu vakıflar hangi din, mezhep ve topluluklara aittir? Bunların gelir ve giderleri hangi kalemlerden oluşmakta, eksi veya artı bakiyeleri var mıydı? gibi soruların cevabını para vakıfları

çerçevesinde ele almaya çalışmak bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Bu konuda özellikle 177 numaralı Halep Şer'iyye Sicili başlıca kaynaktır. Defter 1226-1231/1811-1817 yılı vakıf bilançolarını tutması nedeniyle önem arz etmektedir.³

Para vakıflarının şeriata uygunluğu ve teolojik tartışmaları 16. Yüzyılda yoğun şekilde yapılmış ve Osmanlı Şeyhülislamı, Ebussuûd ve İbn-i Kemal da dahil olmak üzere para vakıflarından yana tavır koymuşlardır. Osmanlı Devleti'nde aksi görüş beyan etmiş Şeyhülislam yoktur. Bir başka deyişle böyle şahısların bu makama getirilmediği şeklinde görüşler de vardır⁴. Para vakıfları vasıtasıyla gayrimenkul varlıkların yanında menkul değerlerin de vakfedilmesi mümkün olabilmiş; bu yolla vakıf sistemine dâhil olan fonlarda önemli artışlar kaydedilerek nispeten küçük sayılabilecek birikimler de vakıf sistemi içerisine alınmıştır. Öte yandan, vakfedilen paraların çeşitli şekillerde işletilmesiyle de kredi piyasasına arz edilen nakit miktarında önemli artışlar gerçekleşmiş, yasadışı tefeciliğe karşı yasal bir alternatif oluşturulmuş ve muamele oranlarına getirilen düzenlemelerle de kredi piyasalarında nispeten istikrarlı bir işleyişin gerçekleştirilmesi yönünde katkı sağlanmıştır⁵. Nitekim tefeciler tarafından uygulanan %40, %50 gibi yüksek faiz oranlarına karşılık para vakıflarının yaptığı işlemlerde muamele oranları %10 ile %20 arasında değişmektedir⁶. 16. Yüzyılda düzenlenen vakıf defterlerinde verilen bilgilerden hareketle yapılan tespitlere göre; Manisa'da 139'u erkek, 61'i kadın olmak üzere yaklaşık 200 kişi para vakfı kurmuştur⁷. 17. Yüzyıl Ankara Şer'iyye Sicillerinde de para vakıfları ve bunlara konu olan borç alacak davaları önemli bir yer tutmaktadır⁸. Vakıf paraların işletilmesinde muamele-i şer'iyyenin yanında gayrimenkul ipotekli kredi olarak tanımlanabilecek (bey'-i bât, bey'-i bi'l-vefâ ve bey'-i li'l-istiğlâl) gibi işlemlerin uygulandığı görülmektedir. Ayrıca, teorik tartışmalarda mudarabe (kar-zarar ortaklığı) usulünün de gündeme geldiği, ancak uygulamada tercih edilmediği anlaşılmaktadır⁹.

Avârız Akçası Vakfı aslında mahalle ahalisinin ortaklaşa karşılaması gereken masrafların tedariki için tesis edilmiş bir fon niteliğindedir. Bunun yanında sandıkta biriken paradan ihtiyaç sahiplerine borç verilmesi nedeniyle bir ölçüde sosyal yardımlaşmayı da sağlamaktadır. Ortak masraflar için gereken para mahallede bulunan bina sayısına bölünerek toplanmaktaydı. Hayır amacıyla ya da gerektiği zaman kendisinden ve çocuklarından avârız akçası talep edilmemek koşuluyla bazı kimselerin nakit ve gayr-ı menkullerini vakfetmeleri üzerine yardımlaşma fonu vakfa

dönüşmüş, bir mütevellî yönetiminde mahallenin sandığı haline gelmiştir¹⁰.

Osmanlı mahallelisi şu üç konuda ortaklaşa masraf yapıyordu.

- Mahallenin cami, mescid, sıbyan mektebi, çeşme gibi yapıların onarımı, buraların mum, kandil ve sair ihtiyaçlarının karşılanması;
- İmam, müezzin, muallim gibi görevlilerin ücretleri;
- “Avârız-ı Divaniyye” diye adlandırılan ve başlangıçta olağanüstü durumlarda alınır iken, 17. Yüzyıldan itibaren olağan hale gelen bu örfî vergi gerçek haneler üzerine tarh edilmeyip küçük cemaatler üzerine salındığından, mahalleli bu vergiyi vakıf akçasından karşılardı.

Avârız Akçası Vakfında biriken ve çeşitli alanlarda kullanıldıktan sonra sandıkta kalan para ihtiyacı olanlara %10 veya %15 faizle verilirdi. Faiz kelimesi itici olduğundan Osmanlı literatüründe çuka bahası, icâre, mu’amele-i şer’iyye gibi tabirler kullanılmıştır¹¹. Mu’amele-i şer’iyye ile istiğlâl ve istirbâh olunması istenmektedir. Bunlarla kastedilen şey vakıf paranın bir gelir (galle, rıbh, fâide) getirecek şekilde işletilmesidir¹².

İlk sorumuza cevap bulmak için Halep’te mevcut vakıflardan biri olan El-Leben Cami Vakfını ele alalım. Halep’te bulunan El-Leben Cami Vakfının 1226/1811’de vakıf mütevellisi Muhammed Cemal b. Şeyh Mahmud tarafından hazırlanan bilançoya göre El-Leben Cami Vakfının çeşitli kira gelirlerinden oluşan gelir dökümü, kuruş hesabıyla aşağıdaki gibidir¹³.

GELİRLER:

I. Tablo: El-Leben Cami Vakfının Gelir Tablosu

Hüseyin El-Muzeyyik’in ev kirası	192
Hüseyin El-Muzeyyik’in ev kirası	108
Ali El-Muzeyyik’in ev kirası	30
Ali Bolat’ın ev kirası	90
Kûsâ’nın dükkan kirası	36
Terzi’nin dükkan kirası	36
İbnü’l- Eşter’in dükkan kirası	24
Kasabın dükkan kirası	24
Odun deposu kirası	18
Seyyid Hüseyin’in dükkan kirası	6
İbn Ziyâd’ın dükkan kirası	24
İplikçiler’in (fettâl) dükkan kirası	12
Çeşitli hakr (arazi) kiralari	15,5

Geçen yıldan artı bakiye	113.25
Toplam	728.75 kuruş

GİDERLER:

Çeşitli görevlilere ödenen ücretler, cami ihtiyaçları, çeşitli ev ve dükkânların tamir ve bakımlarına yapılan masraflar ile harç ve vergilere ödenen giderler şu şekildedir.

II. Tablo: El-Leben Cami Vakfının Gider Tablosu

Hatip Maaşı	9
İmam Maaşı	48
Müezzin Maaşı	48
Mütevelli Maaşı	12
Nâzır Maaşı	12
Ramazan Ayında müezzinlere ilave ödenen ücret	34
Yağ	37
Hasır	14
Sarnıç temizliği	3
Hakr kirasında açık	0.5
Ali Bolat'ın dârın ıslahı	239.5
Dâr-ı muazzam'ın ıslahı	50.5
Terzi dükkânının ıslahı	37
El-Eşter dükkânının ıslahı	21.25
Mezrâme deposu ıslahı	46.75
Kasap dükkânı ıslahı	7.5
Ali El-Müzeyyik'in dârının ıslahı	11.25
Toplam	631,25
Sultan Avârız-ı sultaniye vergileri 2	2
Muhasebe vergi 8.5,	8.5
Kalemiye 2.25,	2.25
Çukadariyye 1,	1
Mahzariyye 0.5	0.5
Genel Toplam	645.5

Burada dikkat edilmesi gereken harç ve vergi diye gösterilen kalemlerdeki meblağların çok küçük olmasıdır. Bu kalemdaki meblağ neden bu kadar küçüktür?

Burada akla gelen en mantıklı açıklama masraflar çıktıktan sonraki artı bakiyenin vergiye tabi tutulmuş olmasıdır. Yani gelirler toplamı olan

728. 75 kuruştan masraflar toplamı olan 631. 25 kuruş düşüldüğünde ortaya 97. 5 kuruşluk bir fark çıkmaktadır. Bu fark üzerinden harç ve vergilendirme yapılmış olması mantıklı görünmektedir.

Harç ve masraflar da ilave edildiğinde masraf ve gider kalemi 645,5 kuruş olarak teşekkül etmektedir.

Bu gelir kalemlerine baktığımızda vakfın akarı; çeşitli ev, dükkan, depo, arazi kiralarından ve geçen yıldan kalan artı bakiye ile birlikte 728. 75 kuruşluk bir meblağdan oluşmuştur. Masraflar ve giderler toplamı ise 645.5 kuruştur. Masraf toplamını gelir toplamından çıkardığımız zaman 83.25 kuruş artı bakiye görünmektedir.

Bir diğer soru cami ve medrese gibi dini kurumları yaşatmak amacına matuf vakıflardan başka vakıf çeşitlerinin olup olmadığına dairdir. Bu konuda Halep şer'iyye sicillerinden 177 numaralı sicilde, bizi bu konuda aydınlatacak beş farklı vakıf muhasebelerine ulaştık.

Bu vakıfların muhasebesi incelendiğinde hesap dökümünün diğer vakıflardan farklı olduğu görülmektedir. Çünkü bu vakıfların kuruluş amacı, isimlerinden de anlaşılacağı üzere belirli cemaat fakirlerinin ihtiyacına ma'tûf olmak üzeredir. Bunlar avâriz vakfi diğer bir deyişle para vakıflarıdır. Bu vakıf türü daha çok gayrimüslimler tarafından kurulmuş ve ortak ihtiyaçları için kullanılmışlardır.

Müslim ve gayrimüslimlerin karışık oturduğu mahalle ve köylerde avâriz vakfının parası her iki zümrenin ihtiyaçlarına sarf edilir, vakfi kuranın Müslüman ve gayrimüslim olması buna tesir etmezdi¹⁴. Halep'te beş avâriz vakfi tespit edebildik. Bunların dördü gayrimüslim vakıflarıdır. Bunlar sırasıyla şunlardır: Ermeni Fakirleri Vakfi, Morani Fakirleri Vakfi, Süryanî Hristiyanları Vakfi, Rum Taifesi Vakfi'dir.

Bir tane de mahalle adı taşıyan Süveyka Ali Mahallesiindeki Süveyka Hâtim Fakirleri Vakfi'dir. Bu vakıf mahalle adı taşıdığı için vakfın Müslüman veya gayrimüslim olduğu konusunda bir açıklık yoktur. Kadimi Halep'teki bu mahalle Halep kapalı çarşısını da içine alan bir bölgede olup, canlı bir ticaret sahasını içine almaktadır. Bu sebepten eski Halep'teki bu mahallede Müslim ve gayrimüslimlerin karışık olması ihtimalden uzak değildir.

Yukarıda bahsettiğimiz bu vakıfların muhasebe kayıtları peş peşe

düzenli olarak beş yıl (1226, 1227, 1228, 1229, 1231) kaydedilmiştir. Bunlardan Halep'in Süveyka Hâtim Fakirleri Vakfı Muhasebesini incelendiğinde; Halep Kalesi'nin yakınında Kapalı Çarşı civarındaki mahalle fakirlerinin her türlü ihtiyaçları için ihdas edilmiş bu vakfın gelirleri arasında diğer vakıflarda da olduğu gibi dükkan, ev, arazi, depo kirası görünmektedir. Bu gelirlere ilaveten borç verme karşılığında alınan kar da gelirler arasında görünmektedir.

Bu vakfın müteveli heyet başkanı Seyyid Muhammed Tâhir Ağa tarafından 1226/1811 yılına ait gelir dökümü kuruş hesabıyla aşağıdaki gibidir.

GELİRLER:

III. Tablo: Süveyka Hâtim Fakirleri Vakfının Gelir Tablosu

Sabun pazarındaki iki dükkânın kirası	95
Fırın kirası	120
El-Mesâlihî'den alınan ev kirası	90
İbnun Neyyâl'dan alınan ev kirası	60
El-Bevvânî'den alınan ev kirası	48
İbn Accûr'dan alınan ev kirası	24
El-Gûrî odasının kirası	90
Dükkan, fırın ve ev kiralari olmak üzere toplam	527
Hacı Süleyman'dan kâr	10
Hacı Ahmet el-Cizmâtî'den kâr	10
Bir dârın 9 aylık ek kirası	54
Genel Toplam	601

Bu vakıf para vakfı olduğu için ihtiyaç sahiplerine borç para vermektedir. Günümüzün en büyük ekonomik problemlerden birisi olan enflasyon, Osmanlı Devleti için de büyük sıkıntıdır. Bu yüzden verilen borç paralarda enflasyon farkı meblağa kar olarak yansımış durumdadır.

Tabloda yer alan bir evin dokuz aylık ek kirası olan meblağ ise kiradaki gecikmelere matuf olmak üzere alınmış olmalıdır. Bu durum para vakıflarının tipik özelliğidir. Her iki kalemdeki meblağı topladığımız zaman 601 kuruş bir meblağ gelir görünmektedir.

Gelir kalemleri bu şekilde oluşurken gider kalemlerinde nasıl farklılıklar bulunduğunu anlamak için vakıfta hizmet sunan çeşitli görevlilere ödenen ücretler, çeşitli dükkanların tamir ve bakımlarına yapılan

masraflar ile vergilere ödenen giderlerden oluşan masraflara bir göz atalım.

GİDERLER:

IV. Tablo: Süveyka Hâtim Fakirleri Vakfının Gider Tablosu

Mütevelli 90,	90
Bekçi 90,	90
Temizlik ücreti 41.5	41.5
İbnul Acûz dükkânının ıslahı 13.5,	13.5
Fırın ıslahı 17,	17
El-Kassâr'ın dâr duvarının ıslahı 33.75,	33.75
Sabun çarşısındaki dükkânın ıslahı 5.5,	5.5
Avâriz vergisi 150,	150
Hâs vergisi 24,	24
Çeşitli ücretleri 7.5,	7.5
Muhasebe vergisi 12,	12
Kalemiye ve Kaydiye ücreti 2.5,	2.5
Çukadariyye ve Mahzariye 1.5	1.5
Genel Toplam	488.75

Burada dikkatimizi çeken Avâriz vergileridir. Bilindiği gibi Avâriz¹⁵ şer'i bir vergi olmayıp tamamen örfî bir vergidir. Sultanın emriyle ve divanın kararıyla toplandığı için resmi adı Avâriz-ı Divaniye ve Tekalif-i Örfiyedir. Bu vergi Türk- İslam devletlerinde kullanılmış ve Osmanlıya da onlardan intikal etmiştir. Adından da anlaşılacağı gibi arız hallerde: savaş, yangın, deprem, sel, çekirge istilası gibi afetlerde devletin haktan talep ettiği olağanüstü bir vergidir. Vergi, önceleri olağanüstü durumlarda alınır iken 17. Yüzyıldan itibaren daimi hale gelmiştir. Osmanlı Devleti yaşadığı ekonomik buhrana çare olarak bu yüzyılda Avâriz-ı Divaniye ve Tekalif-i Örfiye kalemindeki vergileri düzenli toplanan vergiler haline getirmiştir. Divan-ı Hümayun kararıyla alındığı için Avâriz-ı Divaniye ve şer'i olmayan örfî angaryaları içerdiği için Tekalif-i Örfiye şeklinde ifade edilmiştir. Buna göre Avâriz-ı Divaniye'den Avâriz, Nüzül¹⁶, Tekalif-i Örfiye'den ise Sürsat¹⁷ ve İştira¹⁸ anlaşılmaktadır.

Bu vergiler, şer'i vergilere göre daha ağır vergilerdir. Örfî görevliler dışındaki reayanın bu vergilerden muaf olması söz konusu değildir. Ancak yüklenilecek angaryaya göre tamamından veya bir kısmından muaf olunabilir. Bu sebepten dolayı fakir fukaranın bu vergiyi ödemedeki zorluğunu gidermeye yönelik avâriz vakıfları ihdas edilmiştir. Halep 177 numaralı sicil defterinde yer alan vakıflar bu sınıftan vakıflardır. Bu

tarihlerde bu vergi kalemlerinin adları değişmiş ve Sefer-i İmdadiye olmuş olmasına rağmen, burada eski alışkanlıklardan dolayı avâriz diye kaydedilmiştir. Klasik vakıflarda görünen avâriz kayıtları çok mütevazi ve küçük rakamlardır. Para vakıflarındaki avâriz kayıtları ise vakıf giderleri içinde önemli meblağlar tutmaktadır.

Yukarıdaki hesap dökümüne göre toplam giderler 488,75 kuruştur. Bu meblağın önemli bir kısmını avâriz vergisi oluşturmaktadır. Klasik vakıflardaki bu vergilerin oldukça mütevazi rakamlar olması klasik vakıf ile avâriz vakfının farkını ortaya koymaktadır. Vakfın gelirleri 601 kuruş, giderleri 488,75 kuruştur. Bu hesaba göre vakıf bilançosu 112,25 kuruş artı bakiye vermiştir¹⁹.

Gayrimüslim Vakıflarından Ermeni Fakirleri Vakfı; Ermeni Cemaati fakirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş ve bu cümleden olarak fakirlerin her türlü ihtiyacı karşılanmış, özellikle avâriz vergileri ve sıkışan cemaat üyelerine faizle borç para verilmiştir. Bu vakfın 1226/1811 yılı bilançosuna göre gelirler diğer vakıflarda olduğu gibi çeşitli ev-dükkan kiralardan oluşmakta, 357 kuruş tutmaktadır. Vakıf giderleri ise fakirlere yapılan harcamalar, avâriz vergileri ve tamirat masraflarından oluşmakta ve 396,75 kuruş tutmaktadır. Bu hesaba göre 39,75 kuruş eksi bakiye çıkmaktadır²⁰.

Bir diğer gayrimüslim vakfı Halep Morani Hıristiyan Fakirleri Vakfı'dır. 1226/1811 yılına ait gelir ve giderler diğer vakıflarla benzerlik göstermektedir. Çeşitli akarların kiralardan oluşan gelirler 424 kuruştur. Giderler ise fakirlere yapılan yardımlar, avâriz vergileri ve tamirat masraflarından oluşmakta ve 474,25 kuruş tutmaktadır. Bu hesaba göre 50,25 kuruş hesapta eksi bakiye görünmektedir²¹.

Bir diğer vakıf Süryanî Hıristiyan Fakirleri Vakfı'dır. 1226/1811 yılına ait gelir ve giderler diğer vakıflarla benzerlik göstermektedir. Çeşitli akarların kiralardan oluşan gelirler, on bir adet dâr ve dört adet dükkân kirasından ibaret olup 464 kuruştur. Giderler ise fakirlere yapılan yardımlar, avâriz vergileri ve tamirat masraflarından oluşmakta ve 536 kuruş tutmaktadır. Bu hesaba göre 72 kuruş hesapta eksi bakiye görünmektedir²².

Bir başka gayr-ı müslim vakfı Halep Rum Hıristiyan Fakirleri Vakfı'dır. 1226/1811 yılına ait gelir ve giderler diğer vakıflarla benzerlik göstermektedir. Çeşitli akarların kiralardan oluşan gelirler, on beş adet dâr ve on adet dükkân kirasından ibaret olup 715,5 kuruştur. Giderler ise

fakirlere yapılan yardımlar, avâız vergileri ve tamirat masraflarından oluşmakta ve 744. 75 kuruş tutmaktadır. Bu hesaba göre 29,25 kuruş hesapta eksi bakiye görünmektedir²³.

Sonuç olarak; Halep Vakıfları diğer Osmanlı Coğrafyasındaki vakıflar gibi içtimai kurumları yaşatmak ve halkın sıkıntılarını bertaraf etmek üzere kurulmuş kurumlardır. Bu bildirinin konusu olan vakıflardaki vergilendirme ve avarız vakıfları hususu da diğer bölgeler ile benzerlik göstermektedir. Vakıflardaki vergilendirme, vakıf bilançolarındaki artı bakiye üzerinden hesaplanıp çok küçük rakamlardır. Avarız vakıflarındaki vergi rakamları ise gider kalemlerinin önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Biz burada sadece Halep Şer’iyye sicillerinden 177 numaralı defteri göz önünde bulundurarak konuyu hazırladık. Bu vakıfların ihdas edildikleri zamanki vakfiyeleri ve zaman içindeki değişim ve gelişmeleri ortaya çıkarmak çok daha geniş çalışmalara muhtaç görünmektedir.

Kaynaklar ve Dipnotlar

¹ ÖZCAN, T. 2008: “**Osmanlı Toplumuna Özgü Bir Finansman Modeli: Para Vakıfları**”, Çerçeve Dergisi, İstanbul, s.124.

² ÖZCAN, T. 2008:, s. 125.

³ Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğretim Üyelerinden Yrd. Doç. Dr Mehmet Kabacık’ın sorumluluğunda yapılan D.T.P Türkiye-Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programı Çerçevesinde Halep Şer’iyye Sicilleri projesinden alınmıştır.

⁴ Bu konudaki teolojik tartışmalar için bkz. ŞİMŞEK, M. 1985: “**Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerinde Münakaşalar**”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi C. 27, Ankara. s. 211

⁵ ÖZCAN, T. 2008: s. 125.

⁶ ÖZCAN, T. 2008: s. 127.

⁷ ÖZCAN, T. 2008: s. 125.

⁸ TAŞ H., 2006: **XVII. Yüzyılda Ankara**, TTK, Ankara, s. 132.

⁹ ÖZCAN, T. 2008: s. 126.

¹⁰ ERGENÇ, Ö. 2006: **XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa**, Ankara, TTK, s. 171.

¹¹ ERGENÇ, Ö. 2006: s. 172.

¹² ÖZCAN, T. 2008: s. 126.

¹³ Halep Şer’iyye Sicilleri, no: 177, sayfa 3, evrak no: 7-8.

¹⁴ İPŞİRLİ, M. 1991: “**Avarız Vakfı**” TDVİA *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 4, s. 109.

¹⁵ SAHİLLİOĞLU, H. 1991: “**Avarız**”, TDVİA *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 4, s. 108-109; BARKAN, Ö. L. 1997: “**Avarız**”, *İslam Ansiklopedisi*, C. II, s.14.

¹⁶ MC GOWAN, B. 1981: “**Osmanlı Avâız-Nüzül Teşekkülü**”, **VII. Türk Tarih Kongresi**, II, Ankara, s.1327.

¹⁷ SAHİLLİOĞLU, H. 1964: “**17. Yüzyılın Sonunda Bolu Livası Sürsat Bedeli**”,

ÇELE, s.XI, Bolu, s.15.

¹⁸ Kelime manası olarak Arapça satın almak olmasına rağmen bunu tekâlîfe dönüştüren şey, devletin verdiği fiyatın piyasa fiyatından düşük olmasındandır.

¹⁹ Haleb Şer'iyye Sicilleri, no: 177, sayfa 4, evrak no: 9.

²⁰ Haleb Şer'iyye Sicilleri, no: 177, sayfa 15, evrak no: 54.

²¹ Haleb Şer'iyye Sicilleri, no: 177, sayfa 15, evrak no: 55.

²² Haleb Şer'iyye Sicilleri, no: 177, sayfa 16, evrak no: 56.

²³ Haleb Şer'iyye Sicilleri, no: 177, sayfa 16, evrak no: 57.